

TALABALARDA LIDERLIK QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA PSIXOLOGIK OMILLAR

Valiyev Abdurafik Abduganiyevich

Buxoro davlat Pedagogika instituti Harbiy ta'lim fakulteti dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda liderlik qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan psixologik omillar tahlil qilinadi. Shaxsning motivatsiyasi, kommunikativ qobiliyati, emotsional barqarorligi, mustaqil fikrlashi hamda ijtimoiy faolligi liderlikning asosiy tarkibiy qismlari sifatida yoritilgan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning liderlik salohiyatini rivojlantirish usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Liderlik, psixologik omillar, talaba shaxsi, motivatsiya, kommunikativ qobiliyat, emotsional intellekt, ijtimoiy faollik, ta'lim jarayoni, shaxs rivoji.

Mavzuning maqsadi: Mazkur maqolaning asosiy maqsadi talabalarda liderlik qobiliyatlarini shakllantirishda psixologik omillarning o'rni va ta'sirini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, talaba shaxsining psixologik xususiyatlari, motivatsiyasi, emotsional intellekti, kommunikativ qobiliyati va ijtimoiy faolligining liderlik sifatlarini rivojlantirishdagi ahamiyatini aniqlash ham ushbu tadqiqotning muhim maqsadlaridan biridir. Maqolada talabalarda liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali pedagogik va psixologik usullarini o'rganish, ta'lim muassasalarida liderlik muhitini yaratish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish ham ko'zda tutilgan. Bundan tashqari, yoshlarning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali ularni kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlash masalalari ham yoritiladi. Tadqiqotning yana bir maqsadi talabalarda liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ularning shaxsiy kamoloti, ijtimoiy moslashuvi va jamiyatdagi faolligini oshirishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlashdan iboratdir.

Mavzuning dolzarbligi: Hozirgi kunda zamonaviy jamiyatning barcha sohalarida liderlik qobiliyatiga ega bo'lgan mutaxassislariga ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida tahsil olayotgan yoshlarni nafaqat bilimli, balki tashabbuskor, mas'uliyatli va boshqaruv ko'nikmalariga ega shaxs sifatida shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki talabalik davri insonning dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi va shaxsiy sifatleri rivojlanadigan eng muhim bosqichdir.

Bugungi globallashuv sharoitida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash uchun talabalarda liderlik sifatlarini rivojlantirish dolzarb pedagogik va psixologik masalaga aylangan. Liderlik qobiliyatiga ega talabalar jamiyatda faol ishtirok etadi, jamoani boshqara oladi, muammolarga ijodiy yondashadi hamda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'ladi. Shu sababli ta'lim jarayonida talabalarni liderlikka yo'naltirish, ularning psixologik xususiyatlarini o'rganish va qo'llab-quvvatlash katta ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, yoshlar orasida ijtimoiy faollikni oshirish, ularni turli zararli g'oyalardan himoya qilish hamda sog'lom ma'naviy muhitni shakllantirishda ham liderlik sifatleri muhim rol o'ynaydi. Talabalarda liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ularning o'ziga bo'lgan ishonchi, muloqot madaniyati va mas'uliyat hissi ortadi. Shu jihatdan mazkur mavzuni o'rganish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Asosiy qism: Liderlik — bu insonning ma'lum bir jamoani umumiy maqsad sari boshqara olish, u larga ta'sir ko'rsatish va faoliyatni samarali tashkil eta olish qobiliyatidir. Talabalarda liderlik qobiliyatlarini shakllantirish murakkab psixologik jarayon bo'lib, bunda shaxsning individual xususiyatlari, ijtimoiy muhiti va ta'lim tizimi muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida talabalarni har tomonlama yetuk mutaxassis qilib tayyorlashda liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Talabalarda liderlik qobiliyatlarini shakllantirishda eng muhim psixologik omillardan biri motivatsiya hisoblanadi. Motivatsiya insonning ma'lum bir faoliyatga bo'lgan ichki intilishi va qiziqishini belgilaydi. Ichki motivatsiyaga ega talabalar o'z oldiga aniq maqsad qo'ya oladi, qiyinchiliklardan cho'chimaydi va doimo rivojlanishga intiladi. Bunday talabalar jamoada faol bo'lib, tashabbus ko'rsatadi hamda boshqalarga ijobiy ta'sir o'tkaza oladi. Motivatsiya yetarli bo'lmagan holatda esa talabaning faolligi pasayadi va liderlik sifatleri to'liq namoyon bo'lmaydi.

Kommunikativ qobiliyat ham liderlikning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Lider talaba jamoa bilan samarali muloqot qila olishi, o'z fikrini ravon va asosli bayon etishi, boshqalarning fikrini tinglay bilishi zarur. Muloqot jarayonida yuzaga keladigan nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish, jamoada sog'lom psixologik muhit yaratish ham kommunikativ kompetensiyaning muhim ko'rsatkichidir. Talabalarning debat, seminar, taqdimot va jamoaviy loyihalarda ishtirok etishi ularning nutq madaniyati va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishda emotsional intellektning ham ahamiyati katta. Emotsional intellekt insonning o'z hissiyotlarini boshqara olishi, boshqalarning ruhiy holatini tushunishi va vaziyatga mos ravishda munosabat bildirish qobiliyatini anglatadi. Emotsional jihatdan barqaror talabalar stressli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladi, jamoa bilan ishlashda sabr-toqat va mas'uliyat namoyon etadi. Bu esa ularning jamoada hurmat qozonishiga va haqiqiy lider sifatida shakllanishiga yordam beradi.

Shuningdek, mustaqil fikrlash va tanqidiy tafakkur ham liderlikni shakllantiruvchi muhim omillardandir. Mustaqil fikrlovchi talaba muammolarni chuqur tahlil qila oladi, yangicha g'oyalarni ilgari suradi va qaror qabul qilishda boshqalarga qaram bo'lib qolmaydi. Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish talabalarda tanqidiy tafakkurni rivojlantiradi.

Ijtimoiy faollik ham liderlik qobiliyatining muhim ko'rsatkichidir. Jamoat ishlarida faol qatnashadigan, turli loyihalar va tadbirlarda tashabbus ko'rsatadigan talabalar orasida liderlik sifatlari tezroq shakllanadi. Talabalarning volontyorlik faoliyati, yoshlar tashkilotlari va ilmiy to'garaklardagi ishtiroki ularda mas'uliyat, tashabbuskorlik va boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun turli psixologik treninglar, seminarlar va motivatsion dasturlar tashkil etilmoqda. Bunday tadbirlar talabalarni jamoa bilan ishlashga, muammolarni hal qilishga va o'z imkoniyatlarini namoyon etishga undaydi. Shu bilan birga, ustozlarning talabalarga bo'lgan ijobiy munosabati, ularni qo'llab-quvvatlashi ham liderlik sifatlarining shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

Demak, talabalarda liderlik qobiliyatlarini shakllantirish ko'plab psixologik omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Mazkur omillarni chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish orqali jamiyat uchun yetuk, tashabbuskor va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash mumkin.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, talabalarda liderlik qobiliyatlarini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti uchun nafaqat chuqur bilimga ega, balki tashabbuskor, mas'uliyatli va boshqaruv ko'nikmalariga ega bo'lgan yosh mutaxassislar zarurdir.

Talabalik davri esa shaxsning dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi va kasbiy sifatlari shakllanadigan eng muhim bosqichlardan biri sanaladi. Tadqiqot davomida talabalarda liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishda motivatsiya, kommunikativ qobiliyat, emotsional intellekt, mustaqil fikrlash va ijtimoiy faollik kabi psixologik omillar muhim o‘rin tutishi aniqlandi. Ushbu omillar talabaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi, jamoada samarali faoliyat olib borishiga yordam beradi hamda uning boshqaruv salohiyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida interfaol ta’lim metodlaridan foydalanish, psixologik treninglar tashkil etish, talabalarni jamoaviy loyihalar va ijtimoiy tadbirlarga keng jalb qilish liderlik sifatlarini rivojlantirishning samarali vositalaridan biri ekanligi ko‘rsatildi. Ta’lim jarayonida talabalarni qo‘llab-quvvatlash, ularda erkin fikrlash va tashabbuskorlikni rag‘batlantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, talabalarda liderlik qobiliyatlarini shakllantirish orqali kelajakda jamiyat ravnaqiga hissa qo‘sha oladigan, mustaqil qaror qabul qiluvchi va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash mumkin. Shu sababli liderlikni rivojlantirishga qaratilgan psixologik va pedagogik tadqiqotlarni yanada kengaytirish hamda ularni amaliyotga samarali tatbiq etish dolzarb vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova V.M. Psixologiya. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. — Toshkent, 2020.
3. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. — Toshkent, 2018.
4. Covey S. Liderlikning 7 ko‘nikmasi. — Toshkent, 2021.
5. Boymurodov A. Talaba yoshlar psixologiyasi. — Samarqand, 2022.